

DOI 10.33190/0027-2833-313-2020-4-006

Городенська К.

УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО У ВИМІРАХ СЬОГОДЕННЯ

Київ: Компанія «Медіа Майстер», 2019. 208 с.

Скільки існує мова, стільки вчені-лінгвісти боротимуться за її чистоту, точність і багатство. Зі свого боку, мовці завжди матимуть потребу підвищувати рівень володіння мовою, незалежно від того, чи є вона для них рідною а чи її вивчають як іноземну. Ось чому книжка К. Городенської «Українське слово у вимірах сьогодення» стала надзвичайно популярною вже в перший день виходу друком. Ця праця, написана зрозуміло для широкого загалу, покликана ознайомити з найактуальнішими питаннями культури мови всіх, хто хотів би навчатися, поповнювати запас знань, навіть якщо не має можливості стежити за відповідною рубрикою у фаховій науковій пресі.

Зауважимо, що це не перша праця К. Городенської з такою назвою. Нове видання («друге, істотно доповнене»), як зазначено в бібліографічному описі) частково дублює попередню версію 2014 р., однак в оновленій книжці кількість статей, за підрахунками самої авторки, збільшилася на 113 одиниць (с. 4).

Праця складається з передмови та шістнадцяти розділів, кожний з яких містить невеликі за обсягом замітки, інакше названі «мозаїками-рекомендаціями» (с. 4). У передмові (с. 3–6) авторка зазначає, що матеріали до цього видання, як і до попереднього, є результатом тривалих і численних фахових обговорень: щодня громадяни звертаються до мовознавців у листуванні, ставлячи питання щодо тонкощів слововжитку, пунктуації, просодії тощо. Тому в цій книжці зібрано «найактуальніші, найскладніші для мовної практики» випадки, з якими стикаються мовці (с. 6).

«Мозаїки» присвячені особливостям українського нормативного правопису, наголошування, відмінювання, словотворення та слововживання. За структурою кожна така стаття — ніби розгорнута відповідь редакції фахового видання на лист від дописувача. Авторка інтригує й провокує заголовками: «Чому *гостинний народ*, але *Гостиний двір?*» (с. 16), «І все-таки вони не *есбеушники*» (с. 147), «*Отже з комою і без неї*» (с. 188), «Про розділовий знак після *З повагою*» (с. 194).

Рекомендації містять зовсім небагато теорії, зате рясніють ілюстраціями зі ЗМІ, класичної та сучасної української літератури. К. Городенська залюбки вдається до аналогій, коли йдеться про словотворення: якщо замість *спальна кімната* ми можемо сказати *спальня*, то ніщо не заважає як синонім до *приймальна* [кімната. — О. М.] вживати слово *приймальня*, й воно узгоджуватиметься з відомими словотвірними моделями краще, ніж просто *приймальна* або росіянізм *приёмна* (с. 66). До речі, некоректно, на думку вченої, називати нерідну дитину *приёмною*, коли є слово *названа* (с. 82). У книжці К. Городенської читачі знайдуть синоніми й до інших слів — *читабельний*, *пробіл*, *поліцейський* тощо; тут авторка пояснює й відмінності між словами *вимагати* й *потребувати*, *зашкодити* та *нашкодити* (с. 98), *їжа* і *їда* (с. 205), *відрізнятися* й *вирізнятися* (с. 99).

Чимало рекомендацій К. Городенська присвятила правопису. Це й написання відабrevіатурних назв, і цифр з літерними наращениями, і тонкощі використання крапки при скороченні одиниць вимірювання. В орфографічні настанови раз у раз вплітаються пояснення, які великою мірою стосуються словотвору. Цікаві й легкі для запам'ятовування поради щодо вибору нормативного варіанта між *дебальцевський* та *дебальцівський* (с. 150), *Гельсінкська спілка* й *Гельсінська спілка* (с. 153), скорочень для *Шенгенська віза* (с. 155). У статті «Правопис назв станцій метрополітену» (с. 15) авторка звертає увагу на особливості структури, за якими можна визначити — чи потрібно ту чи ту назву брати в лапки.

Приємною новиною для багатьох мовців стане настанова щодо вживання слова *хабар* у родовому відмінку — не *хабара*, як у «Словнику української мови» в 11 т., а *хабаря*, за правилами нової редакції українського правопису від 2019 р. (с. 156), до створення якого безпосередньо причетна й авторка рецензованої праці. Безумовне

полегшення новий правопис (і рецензована книжка) принесе мовцям, які вважали незручним числівник *дві треті*, як того вимагав правопис 1993 р., натомість тепер нормативним визнають варіант *дві третіх* (с. 57).

Читачі також запам'ятають, як потрібно наголошувати слова *наживо* (дізнавшись принагідно, що насправді означає цей термін) (с. 181–182), *вантажівка* (с. 182), *колядник* та *колядники*, у яких випадках маємо сказати *Довженка* і в яких — *Довженка́* (с. 179–180). На сторінках книжки висвітлено й логіку вживання термінів *українськомовний* замість *україномовний* (с. 60), *державотвірний*, а не *державотворчий* (с. 60–61).

Деякі думки авторки можуть видатися суперечливими, занадто категоричними — так, мовознавиця стверджує, що *виглядати* «в українській мові <...> не можна вживати (тут і далі підкреслення наше. — О. М.)» (с. 116) у значенні «мати вигляд». У мовця, який натрапив саме на таке слововживання в творах класиків — Миколи Зерова, Панаса Мирного — і в сучасній українській художній літературі (на представників якої К. Городенська активно покликається), виникають природні запитання: чому не можна, чим пояснити таку заборону? Але авторка не дає на них чіткої відповіді. Це стосується й «посади *заступника*, а не *заступниці* директора» (с. 148). Своім «не можна» вчена виносить за дужки властиве українській мові граматичне вираження роду і, як наслідок, — фемінізацію професійного назовництва, яка, зрештою, спричинила внесення змін до Державного класифікатора професій. Аргумент: «слово *заступниця* означає чиясь *захисницю*» з апеляцією до релігійного дискурсу (с. 149) — теж породжує питання: хіба *заступник* не може також бути захисником? Цілком можна зрозуміти спротив ученої щодо найменування з компонентом *-фест*, що вже прижилися в українській мові в 10-х роках цього століття (с. 144). Проте йдеться не лише про запозичення (К. Городенська пропонує замість англізму *фест* і далі вживати *фестиваль* — слово так само не питомо українське), а й про заощадження мовних зусиль як маркетинговий хід: з усіх запропонованих варіантів назви перемагає найкоротший, бо його найлегше запам'ятати широкому загалу.

На обкладинці зазначено, кому книжка може стати в пригоді: «науковцям, редакторам, журналістам, учителям, студентам, учням і всім тим, хто прагне пізнати тонкощі правильного вживання українського слова». Це справді так, хоча викладений в «Українському слові...» матеріал усе-таки більшою мірою орієнтований на аудиторію 35 років і старшу. Адже такі заголовки, як «Сестри Тельнюк, брати Яремчуки і тріо Мареничів» (с. 32), «Боже, Україну збережи, Господи, помилуй нас» (с. 38) мало про що говорять молодшим читачам, проте зацікавлять тих, хто особистісно сформувався в час, коли цими іменами й цитатами був наповнений культурний простір.

Книжка К. Городенської — не лише добірка рекомендацій. Це наперед фахова візія української літературної мови в ХХІ столітті, причому як на синхронному зрізі, так і з урахуванням цілої низки процесів, що відбулися впродовж історичного її розвитку. І навіть якщо в майбутньому лінгвістичні прогнози вченої не справдяться й деякі поради втратять свою актуальність, читач матиме деталізовану історію нормотворення, яка зможе стати підґрунтям для подальших наукових студій і приводом для нових дискусій.

О. Малаш

Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України

м. Київ, Україна

Електронна пошта: darmodej@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-5726-5646>

O. Malash

O. O. Potebnia Institute of Linguistics of the National Academy of Sciences of Ukraine

Kyiv, Ukraine

E-mail: darmodej@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-5726-5646>

Horodenska K.

UKRAINIAN WORD IN MEASUREMENTS OF THE PRESENT DAYS

Kyiv: Company «Media Master», 2019. 208 p.

Дата надходження до редакції — 07.08.2020

Дата затвердження редакцією — 13.08.2020